

Innspill til årlig Stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Til : Kommunal- og distriktsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

Fra : Sámi Klinihkka v/ Samisk nasjonal kompetansetjeneste psykisk helsevern og rus (SANKS)

Dato : 15. desember 2022

Samisk nasjonal kompetansetjeneste psykisk helsevern og rus (SANKS) er organisert under Sámi Klinihkka, Finnmarkssykehuset HF. Kompetansetjenesten har som oppgave å bidra til likeverdige tjenester innen psykisk helsevern og rus/avhengighet for samisk befolkning nasjonalt.

Sámi Klinihkka, SANKS takker for invitasjonen til å komme med innspill til årlig stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Innspillene er basert på vårt nasjonale samfunnsansvar for den samiske befolkningen. SANKS vektlegger signifikansen av at offentlige tilbud skal ivareta samers behov for språklig og kulturelt tilpassede tjenester.

De samiske språkene er sårbare, og både lule- og sørsamisk står på UNESCO sin verdensarvliste for alvorlig truede språk. Samisk og norsk er likeverdige språk i de 13 kommunene som inngår i forvaltningsområdet for samisk språklov, men selv i disse områdene er det behov for å både rekruttere og også stabilisere kompetente fagfolk. Å sette fokuset på mangelen av kompetanse i samisk språk og kultur er nødvendig. At regjeringen ønsker å legge særlig vekt på dette anser vi som svært viktig, da det er høyst nødvendig å bemanne stillinger med personell som har samisk språk- og kulturkompetanse.

Først ønsker vi å understreke viktigheten av å stabilisere eksisterende helsepersonell og andre fagfolk med samisk språk- og kulturkompetanse. Distriktene preges av gjennomtrekk og fraflytting av høyt kompetente fagfolk, og SANKS anmoder om at myndighetene har tiltak for å beholde fagfolk i distriktene. Vi ønsker levedyktige samiske samfunn hvor det er attraktivt å bli, og det krever en styrket tiltakssone og bedre infrastruktur. Det er behov for å se på ulike individuelle goder som skal bidra til stabilisering og rekruttering av fagfolk med samisk språk- og kulturkompetanse. Eksempelvis i tiltakssonen i nord vil mange erfarne fagfolk ha behov for andre goder enn nedskrivning av studielån og gratis barnehageplasser for å bli i distriktene. Herunder tenker vi på insentiver som for eksempel; lønnstillegg, permisjoner med lønn og bedre huslånvilkår m.m.

Rekruttering av ansatte, herunder spesielt samiskspråklig helsepersonell, innebærer at man må kunne klare å konkurrere, særlig lønnsmessig. Det innebærer at man skal klare å tilby mer enn tarifflønn, særlig hvis man vil konkurrere om de mest attraktive arbeidstakere.

Rekruttering bør også omhandle kvalifiserte fagfolk med samisk språk- og kulturkompetanse, det trengs en samlet definisjon på hva det innebærer. Minstekravet til kompetanse bør være at fagfolk kan det samiske språket og skriftspråket som brukes i området en arbeider i. Rekruttering bør legge føringer på at samisk språk foretrekkes ved lik formell kompetanse. Spesielt trekker vi frem at kvaliteten av skriftspråket og/eller muntlig språk bør være god kvalitet hos lærere og barnehagepersonell for å utdanne den kommende samiske generasjonen. For å understøtte

skoleeierne arbeid med å sikre et godt og likeverdig tilbud må det vurderes på hvilken måte virkemidler kan innrettes best mulig.

Fornorskningspolitikken har særlig gått utover skriftspråket, der mange samiskspråklige fagpersonell ikke har lært å skrive og lese sitt samiske språk. Når man ikke får rekruttert kvalifiserte fagpersoner, bør arbeidsgiver ha økonomiske rammer for å tilrettelegge for muligheten til opplæring i skriftspråket i tillegg til muntlig språkopplæring. SANKS vil imidlertid nevne at det bør i tillegg til økonomisk bistand finnes tilgjengelige ressurser til skrift- og muntlig språkopplæringstilbud. Det anmodes om å legge til rette for å kunne utdanne ansatte i offentlige institusjoner, herunder ferdig utdannede norsktalende samt de ufaglærte med god samisk skrift- og språkkompetanse. Opplæringen bør legges opp slik at det kan kombineres med en jobbhverdag, og på grunn av distansene i distriktene bør det vurderes interkommunale samarbeid for dette arbeidet.

Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet, og bør prioriteres. SANKS ønsker å synliggjøre at særlig den yngre generasjonen av fagfolk ønsker mer innovative løsninger. Det handler om behovet for å følge trender og kunne appellere til medarbeidere med nye utviklingsmuligheter av kvalitetstjenester som f.eks. oversettelsesprogrammer, nyreviderte fagbøker, samisk tastaturer, samiske nettportaler, som kan lette arbeidet som fagperson.

I et langsiktig mål vil vi fra SANKS sin side fremme viktigheten med at det er viktig å få opp antallet samiskspråklige. Vi henstiller også til at det inkluderes et gjennomgripende innhold om samiske forhold i andre relevante utdanninger som vil øke kunnskapen og gi bedre kompetanse, slik som RETHOS i helse- og omsorgsutdanningene. Integrering av samiske perspektiver og et større samiskkompetent fagmiljø vil kunne gi positive ringvirkninger innen relevante utdanningsløp, men også kunne gi positive ringvirkninger for samiske samfunn generelt.

Dagens statlige virkemidler er ikke, etter vårt syn, effektive nok for å oppnå nødvendige forbedringer. Oppfølging av stortingsmeldingen vil ha økonomiske og administrative konsekvenser. Utfordringene må derfor synliggjøres, diskuteres, og gjøres om til handlingsplaner.

Referanseliste:

- Angell, E., m.fl., (2022) «*Hvor går veien? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltningskommunene*» Rapport 11-2022, NORCE Helse og samfunn
- NOU 2016: 18, (2016), *Hjertespråket – Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samisk språk*, Kommunal- og distriktsdepartementet
- Riksrevisjonen. (2019). *Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk*. Dokument 3:5 (2019–2020)